

Kakšen naj bo Cankarjev spomenik

Vprašanje, kdo naj izvrši spomenik, je rešeno. Čudovito hitro. V nedeljo je bila žiri na Vrhniki, v ponedeljek pa smo čitali rezultat že v časopisih. No, v torek pa je že sledil demanti odbora.

Ali je imela žiri pravico končne odločitve in naročati kaj odboru? Ne, ker je bilo rešeno, da ima končno besedo odbor in ljudstvo, kateremu je spomenik namenjen, pa tudi tisti, ki so za spomenik denar dali. Žiri je imela samo posvetovalno vlogo. In prav je tako.

Izbrani model prikazuje Cankarja sedečega, kakor da ga je neka nevidna sila bolešno pritisnila na kamen, s precej zavitim telesom, z udi, ki med seboj niso v pravem razmerju. Glava spominja na Cankarjevo, ali vse po-eze so pretirano naglašene. Kip je v celoti nekako podoben glasbeniku Straussu. Menda hoče vse to označiti razdvojenost Cankarjeve duše, a obenem jako umetniško kapaciteto avtorja.

Večina publike odklanja vsa taka ekspresionistična tolmačenja, je vse zastonj. Ako gre recimo za osebo velikana v literaturi, ni treba da krčevito drži knjigo z rokami, podobnimi krempljem, s koščenimi prsti, pretirano velikimi, sličnim stopalu race; ako gre za človeka, duševnega velikana, ni treba da se zviija in skače kakor plesoči derviš, s čemur naj se izraža njegova duševna agilnost in jakost; itd.

Ne vemo več, kateri glasoviti nemški kritik je nekoč rekel: Bistvo umetnosti je pravilna oblika. Umetniška ideja je sestavljena že iz čustveno pojmljivih elementov, ne sme pa biti abstraktna misel, čuvstvo, kakor ga ima včasih vsakdo. Nadarjenost je že ideja v obliki in dotičnik mora imeti sposobnost pretvoriti to idejo v realnost z umetniškimi sredstvi.

Znan nam je odgovor na to. Pa vi hočete potemtakem samo podobnost, samo »fotografijo«, a to ni umetnost. Večina publike pa pravi: Vi umetniki, ki se posmehujete tako zvanim fotografijam, dajte no, napravite nam Vi enkrat tako »fotografijo«, kakor jih izdeluje n pr znan pomorski slikar Hansen. Pa da vidimo. Saj prikazujejo vendar tudi te »fotografije«, bodisi v slikarstvu ali kiparstvu, vedno in vsekakor tudi individualnost, ker nikdar ne vidita in čutita dva človeka enako. In to nam zadostuje. Umetnik naj uporablja oblike, kakor jih je Bog ustvaril, take naj mu bodo ogrodje; umetnik pa je, ako je v stanu tem pravilnim oblikam vdahniti dušo, brez pretiranih trikov, simbolike in alegorij. Vide Laokona. V tem tiči umetnost, vse drugo je moda.

Končno mislimo tudi, da bi se moralo podpirati akademske kiparje, saj se drugače ubija v naraščaju veselje do višjega študija.

Odbor bo že prav odločil. Ljudstvo hoče Cankarja videti med seboj takšnega, kakršen je zares bil, ne pa takšnega, kakor si ga peščica ljudi zamišlja. Spomenik bo stal tudi še v poznih rodovih, ko ne bo o raznih »izmih«, upajmo, ne duha ne sluha več.

Zelo zanimivo je, da so pri izložbi obiskovalci, ki so poznali Cankarja, brez obotavljanja pristopali k osnutku v obliki temnega bronastega kipa, predstavljaljočega Cankarja zamišljeno sedečega, z roko podprtim podbradkom, ter vzkliknili: Tale je Cankar, kakršen je bil živ!

Ljudstvo naj odloča!

S.